

Monumentnummer*: 531627

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 12 september 2014
Kadaster deel/nr 82642/25

Woonplaats* Houten
Gemeente* Houten
Provincie* Utrecht

Locatiennaam Houten
Locatieomschrijving Fort Honswijk

Kadastrale gemeente* Houten
Sectie* I
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 2552

Omschrijving**

Cluster 61. Contrescarpgalerij (K) met poterne en remise (L).

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

CONTRESCARPGALERIJ (K) MET POTERNE EN REMISE (L) als een half rond om de bomvrije toren opgetrokken bouwwerk, dat aan de buitenzijde is bekleed met een aarden dekking, die als functie heeft de toren en het galerijgebouw en de poterne zelf tegen inslagen van projectielen te beschermen. Toen in de jaren '60 en '70 van de 19de eeuw de kracht en de trefzekerheid van het geschut toenam, waren in het bijzonder de torens op forten al gauw niet meer bestand tegen het geweld. Er zijn twee oplossingen toegepast: de hoogte van een aantal torens werd teruggebracht, wat ze als doelwit niet alleen minder zichtbaar, maar ook minder kwetsbaar maakte. Hiernaast zijn in een aantal gevallen gedeeltelijk rondom de torens aarden dekkingen of contrescarps aangelegd. Beide soorten aanpassingen vonden plaats bij Fort Honswijk. Zo'n contrescarp bestaat uit een zware, metershoge gronddekking, die als bescherming tegen vijandelijk artillerievuur diende en die de torens weer bomvrij maakte. Contrescarps en contrescarpgalerijen bij torens zijn tamelijk zeldzaam. Gewoonlijk was een contrescarp (glacis) dicht nabij of tegen de toren gelegen. Was hij dicht nabij gelegen, dan was hij hiervan gewoonlijk gescheiden door een (ten dele) rond lopende gang en een met aarde gedekt galerijgebouw, de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

contrescarpgalerij. Eencontrescarpgalerij is dus aan de buitenzijde aangeaard en aan de kant van de toren voorzien van een de vorm van de toren volgende (bakstenen) gevel. Een poterne is een overdekte of gedekte (door)gang of uitvalsweg; een remise is een bomvrije opslag voor materieel.

Omschrijving

In de jaren 1881-1885 vond aanpassing en uitbreiding van Fort Honswijk met een CONTRESCARPGALERIJ (K) en aangebouwde REMISE (L) plaats. Decontrescarpgalerij van Fort Honswijk ligt, ongeveer halfrond, aan de oostzijde van de bomvrije toren, op een afstand van omstreeks 4 m daarvan. De verticale, bakstenen gevel, die ongeveer even hoog is als die van de verlaagde toren zelf, is aan de binnenzijde op de begane grond en de verdieping voorzien van toegangs- en / of andere gevelopeningen, die afsluitbaar zijn door middel van houten deuren en / of latere ijzeren luiken. Op de begane grond zijn in het metselwerk gesloten ontlastingsbogen opgenomen. Bij de bouw zijn tussen toren encontrescarpgalerij enkele ijzeren bogen als afstandhouders geplaatst. Aan de buitenzijde is decontrescarpgalerij gedekt door een metersdikke, flauw hellende aardlaag. Het min of meer rechthoekig trapeziumvormige profiel van decontrescarpgalerij laat zich aan de beide bakstenen, kopse gevels goed herkennen. Ook in deze gevels zijn op twee niveaus gevelopeningen aangebracht, die deels afsluitbaar zijn met ijzeren, deels met houten deuren of ramen. Het vrijwel in oorspronkelijke staat verkerende interieur bestaat uit een reeks van 20 geschakelde vertrekken, die van elkaar zijn gescheiden door zware houten deuren. Er zijn onder meer slaapruidten, privaten en verschillende magazijnen.

Via de POTERNE of gang onder de aarddekking aan de noordoostzijde van decontrescarp door en met een gemetselde, afsluitbare toegang aan de oostzijde was vanuit decontrescarpgalerij de inmiddels verdwenen grote inlaat- en inundatiesluis aan die zijde van het fort bereikbaar; een aftakking van de poterne leidt naar het bomvrije gebouw / remise G.

De REMISE L is aangebouwd aan de zuidzijde van decontrescarpgalerij en is opgetrokken in bakstenen.

Waardering

De CONTRESCARPGALERIJ (K) MET POTERNE EN REMISE (L) van Fort Honswijk is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft een onderdeel uit de periode 1881-1885, namelijk een voorbeeld van een later toegevoegde bescherming van een toren in de vorm van eencontrescarpgalerij, tevens voorzien van een poterne en een aangebouwde remise.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder met de bomvrije toren.

* Het onderdeel is tamelijk zeldzaam en zeer representatief omdat er niet veelcontrescarpgalerijen bij bomvrije torens zijn gebouwd en omdat het een goed voorbeeld is van toepassing vancontrescarpgalerijen in combinatie met een poterne en een aangebouwde

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

remise.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat talrijke kenmerkende onderdelen in exterieur en interieur behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie